

MIR IZA ZABARIKADIRANIH PROZORA

Sami MICHAEL

Promene na bliskoistočnoj sceni kao da najavljuju početak perioda demokratije i tolerancije. Nažalost, nije tako. Intelektualne elite, religiozni lideri i arapski i jevrejski političari jos nisu spremni za razrešenje.

---

1. POSLEDNJIH GODINA NA BLISKOM

Istoku su se desile promene koje nas navode na pomisao o rađanju jednog potpuno novog Bliskog Istoka koji će narodima u regionu obezbediti svetliju budućnost. Libija je, predvođena Gadafijem, postepeno odbacila svoju agresivnu spoljnu politiku. Ne mali broj arapskih zemalja postao je svestan da islamski terorizam ugrožava njihovu vlastitu stabilnost. Pad režima Sadama Huseina doveo je do usitnjavanja moćne vojne sile koja je decenijama držala pod pretnjom susedne zemlje. I povlačenje izraelskih i sirijskih vojnih jedinica sa libanskih teritorija probudilo je, iako ne zadugo, nove nade. Kraj palestinske Intifade i pristanak Izraela na dobrovoljno povlačenje iz Gaze doveli su do privremenog primirja u stogodišnjem sukobu.

Sve ove promene nesumnjivo su uticale na situaciju u Izraelu. Od svog osnivanja, jevrejska država se oduvek osećala kao usamljeno ostrvo daleko od svih i svega i ugroženo nemilosrdnim okeanom. Danas, nakon pomenutih promena, izraelski stratezi planiraju velike, strukturne promene vojske, koje treba da je učine brzom, efikasnom i fleksibilnom. Jer, opasnost koja danas preti Izraelu, nisu više brojna pešadija i oklopne jedinice kao u vreme vojne prevlasti Egipta, Sirije i Iraka. Zbog tih promena, lenja i razmažena izraelska levica požurila je da zaključi kako su svi problemi rešeni i sebe predstavi u najraskošnijem svetlu. Ali, kako u Izraelu nikada nije postojala levica koja je imala ozbiljan pristup socijalnim pitanjima i koja bi bila stvarna alternativa vladi i temelj za rešavanje problema u toj oblasti, nastala je čudna situacija u kojoj Partija laburista Šimona Pereza i Likud Arijela Šarona, žive u sprezi, a jedinu aktivnu opoziciju im predstavljaju fragmenti političkih partija i pokreta, i to pre svega ekstremne desnice – neverovatno slične tradicionalnoj levisci – bez ikakve socijalne poruke u programima i potpuno posvećeni izraelsko-palestinskom sukobu.

Pitanje je da li promene, koje su se desile u blisko-istočnom regionu, najavljuju početak novog perioda koji obećava preokret na dva važna polja. Prvo bi bila radikalna i dugoročna promena blisko-istočne stvarnosti; drugo, promena kolektivne svesti zbog koje se Izraelci osećaju kao državljani opsednute zemlje. Nije jasno da li je na ova pitanja moguće dati afirmativan odgovor. Budućnost treba analizirati sa stanovišta opreznog optimizma, nastojeći da se bolje shvati kako priroda ovih promena tako i status Izraela kao jevrejske države okrenute ka Zapadu.

2. Uoči invazije na Irak, Sjedinjene Američke Države tvrdile su da imaju dva cilja: eliminaciju iračkog oružja za masovno uništenje i pad tiranskog režima Sadama Huseina, kao uslov za uspostavljanje demokratskog poretka kao što se desilo u Japanu i Nemačkoj posle završetka drugog svetskog rata. Nije isključeno da ni sami Amerikanci nisu verovali u sopstvene izjave. Sjedinjene Države su bile (i još uvek su) žedne iračke nafte i strahovale su od vojnog napada Sadama Huseina na naftne izvore drugih zemalja na arapskom poluostrvu. I teroristički napad na SAD 11. Septembra 2001. godine je odigrao veliku psihološku ulogu. Kad je reč o nafti, Amerikanci su ostvarili svoj cilj. Na demokratiju se, međutim, skoro zaboravilo. Unutrašnje promene do kojih je do sada došlo u Iraku ne odražavaju prelaz iz tiranije u slobodu zasnovanu na demokratiji, već prelaz vlasti iz ruku Sunitske manjine u ruke Šiitske i Kurdske većine, koja se u potpunosti oslanja na američku vojnu silu. Promena se nije desila unutar samog iračkog društva već je iznuđena spolja, kao posledica jedne gigantske vojne operacije. U arapskom svetu većina ne doživljava tu promenu kao plod slobodne volje naroda, nego kao rezultat ponižavajuće okupacije zapadnih sila.

I povlačenje Sirije iz Libana dogodilo se zbog velikog pritiska Francuske i SAD. Drastična promena spoljne politike Libije posledica je angloameričkih sankcija, a pregovori Izraelaca i Palestinaca o postizanju mirovnog sporazuma upornih zahteva Evrope i Amerike.

Dakle, može se zaključiti da promene na Bliskom Istoku nisu izraz slobodne volje naroda. Ali, u nedostatku demokratije ne postoje pouzdani izvori na osnovu kojih bi se mogao proveriti stvarni stav većine naroda ovog regiona. Sredstva komunikacije sa stanovništvom su u svim zemljama u rukama vladajućih struktura i to važi i za Izrael. Teško je napraviti razliku između slobodne volje građana i masovnih demonstracija koje su plod podstrekivanja i sistematskog ispiranja mozga. U arapsko-izraelskom sukobu, na primer, obrazovni programi, sistemi javne komunikacije, pa čak i umetnost, korišćeni su kao instrumenti psihološkog rata. Sredstva informisanja su, služeći vlastima, na obe strane do te mere zatrovala javna mnjenja da su ona postala ekstremnija od sopstvenih političkih predvodnika koji ponekad, možda samo iz pragmatičnih razloga, simbolično odobravaju taj ekstremizam. Jaser Arafat i Jehud Barak su svojevremeno skoro bili postigli sporazum u Kemp Dejvidu, ali su bili prinuđeni

1- OSTACI PALESTINE

Završeni zid i zid u izgradnji (feb. 2005)

Nacrt zida koji je Izrael odobrio 20.02.2005.

Deo zida oko naselja Arjel koji je odobren

Deo zida oko naselja Arjel koji je u izgradnji

Područja jevrejskih naselja koja su ostala izvan zida

Područje pod izraelskom kontrolom (Jordanska dolina)

Urbana i ruralna naselja

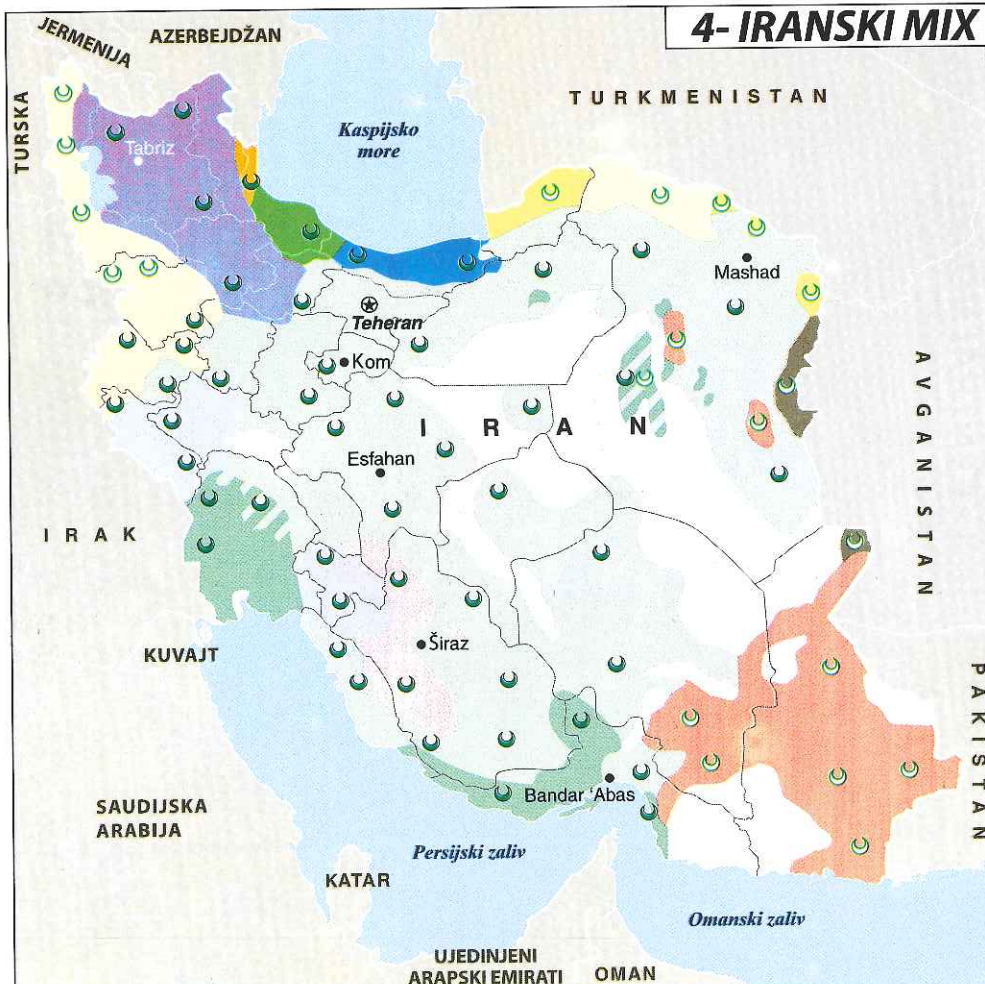
Naselja koja su evakuisana

Zelena linija 1949

IZRAEL

4- IRANSKI MIX

☪ Šiiti   ☪ Suniti

 Persijanci	 Turkmeni
 Azerbejdžanci	 Džilaci
 Kurdi	 Mazandarani
 Arapi	 Tališ
 Luri	 Ostali
 Baludži	 Slabo naseljene oblasti
 Kaškai	

— Gasovodi
— Gasovodi u projektu
— Naftovodi

da učine korak nazad jer su – pre nego što su pregovori okončani – palestinske mase zapalile grad Cisjordaniju, dok je Barak izgubio većinu u Knesetu. Teško je od bilo kojeg političkog lidera očekivati jednu hrabru odluku koja bi mogla definitivno da uništi njegovu političku karijeru.

Priča se da je, takođe u svoje vreme, kad su ga pitali zašto nema hrabrosti da ode u Izrael i sklopi mir, Gamal Abdal Naser odgovorio da za njega ne bi bio nikakav problem da ode u Jerusalim ali da niko ne bi mogao da mu garantuje da će se živ vratiti u Kairo. Političke vođe koje su posedovale taj redak dar odvažnosti – predsednik Anvar El Sadat i prvi ministar Isak Rabin – ubijeni su. I nisu ih ubili strani atentatori, nego ekstremisti iz njihovog sopstvenog naroda.

Dodatni prigovor izraelske desnice je i da nije moguće uspostaviti mir sa Arapima sve dok u njihovim zemljama ne bude vladala demokratija. Ako je ovaj stav teorijski i ispravan, tačno je i da je nerealan i hipokrizijski, jer pretpostavlja Izrael kao primer idealne demokratske države. A država koja osvaja tuđe teritorije i uspostavlja svoju vlast ugrožavajući pri tom lokalno stanovništvo, država koja tretira arapsku manjinu u unutrašnjosti svojih granica kao građane drugog reda, nema pravo da podučava susedne države demokratiji. Ipak, veza između demokratije i pravednih i dugoročnih mirovnih sporazuma postoji. U moderno doba, demokratske države su međusobno vrlo malo ratovale. To zato što demokratija do iznemoglosti pokušava da nađe diplomatska rešenja za probleme, jer prava demokratija dela na dobrobit svog naroda i ne ohrabruje poduhvate koji državu nepotrebno izlažu opasnosti. Nije potrebno mnogo pa da dve zemlje u kojima vlada diktatura međusobno zarate. Takođe, nije potrebno mnogo pa da dođe do rata između demokratskih država i država pod totalitarnim režimima, kao u slučaju američke invazije na Irak. Ali za jedan diktatorski režim nema ništa prirodnije nego da žrtvuje sopstveni narod i domovinu da bi se održao u životu.

Zato ne treba potpuno odbaciti teoriju izraelske desnice, uprkos cinizmu i provokativnosti njenog polaznog stanovišta. U Izraelu, naime, postoji jedan vid demokratije, koji je takođe u konstantnoj opasnosti. Poslednjih godina, ona ista desnica koja susednim zemljama pridikuje o tome da treba da prihvate demokratiju, sprovodi agresivnu borbu protiv sudske vlasti koja ograničava izvršnu vlast, posebno kad ona ugrožava i suzbija lična prava arapskih građana. U političkoj panorami Izraela, ekstremistički nacionalno-lojalni elementi dobijaju sve veću vlast. Rabin Kahana, verski političar ekstremne desnice kojeg je ubio jedan Arapin, govorio je pre mnogo godina da vera i demokratija ne idu zajedno. Ne mali broj sinagoga pretvoren je u pozornice za nacionalističke „propovedi“. Pojedini rabini pozivaju sa svojih govornica na nepoverenje prema legalno izabranoj vladi i ponekad čak navode na pobunu protiv odluka demokratskih institucija i pravnog poretka. Usuđuju se čak i da prete smrću političarima koji pokreću mirovne inicijative. Ukratko, situacija nije dobra, uprkos svim promenama koje su se desile na Bliskom Istoku.

Začudo, ni izraelska levica, koja je u osnovi elitistička, ne pokazuje mnogo entuzijazma za otvaranje prema arapskom svetu. Čini se da je ona zapravo zainteresovana samo za neku vrstu hladne koegzistencije, jer tvrdi da je neophodno uspostaviti jasne i čvrste granice – jedan duhovni zid između Izraela i njegovih suseda. Ona nastavlja da podržava viđenje i stav osnivača države da cionizam donosi svetlost zapadnjačke kulture u srednjevekovni mrak arapskog Bliskog Istoka. Taj stav, ne samo da je uvredljiv prema Arapima, već izražava i bojazni izraelske levice. Uz to, mora se imati u vidu da je dobar deo stanovništva Izraela arapskog porekla, i povremeno izražava svoje protivljenje hegemoniji „evropljana“, koji predstavljaju najveću rezervu snaga svetovne levice.

Pored socijalnih tenzija, postoje, dakle, unutar izraelskog društva i kulturološke tenzije. Zbog svojih umišljenih ili realnih strahova izraelska levica vidi na tom unutrašnjem frontu suštinu borbe za očuvanje drevnog, nekadašnjeg Izraela, koji je uvek morao da živi sa oružjem u rukama, ali koji je uzdigao baklju zapadne kulture pred „invazijom“ istočnjačke. Ovaj institucionalizovani sloj društva je kao čuvar sa sedmoro očiju uprtih u odbranu kulturnih i umetničkih institucija od „istočnjačkog zla“. U svakom slučaju, on strahuje od gubitka kontrole nad svojim duhovnim tvrdjavama.

Ti strahovi predstavljaju moćnu psihološku i mentalnu kočnicu, koja utiče na proces integracije Izraela kako u novi tako i u stari Bliski Istok.

3. Ista tendencija, ali znatno ekstremnija, dominira i arapskim svetom, naročito njegovim elitnim kulturnim krugovima. Oni izražavaju otvorenu averziju prema normalizaciji odnosa sa Izraelom. Pristalice te politike ukazuju na opasnosti koje bi u slučaju normalizacije mogle da ugroze duhovni spas arapskog sveta. Po njima, Izrael predstavlja čvrst most prema Zapadu koji je pokušavao i još pokušava silom da se dočepa i eksploatiše arapska blaga. Štaviše: Izrael je prihvatio dekadentnu zapadnjačku kulturu koja bi mogla da uništi tradicionalnu arapsku. Imati otvorene kulturne odnose sa Izraelom stoga bi značilo pripremu terena za postavljanje stranih stražarskih mesta unutar arapskog društva.

Stvorena je, dakle, apsurdna situacija: izraelski i arapski intelektualci učestvuju na međunarodnim konferencijama retorički raspravljajući o miru i zajedničkom životu. Za to dobijaju ugledna priznanja, a ponekad čak i velike novčane nadoknade. Ali, u isto vreme, isti ti ljudi teže da hermetički zatvore svoje prozore i podignu duhovne zidove koji bi u svakodnevnom životu razdvajali dva naroda. U Izraelu je uobičajeno da se ignorišu i ne priznaju oni koji osporavaju zid razdvajanja i kulturnu izolaciju. Ipak, ne radi se o deklarisanjoj i otvorenoj politici koja bi mogla da naruši sliku o izraelskom demokratsom društvu. S druge strane, u arapskim zemljama institucije kulture i društva otvoreno prete kaznom svima koji se ograđuju od politike koja je protiv normalizacije odnosa sa Izraelom. Veliki egipatski pisac Nagiv Mahfuz,

dobitnik Nobelove nagrade za književnost, izboden je nožem jer se usudio da govori protiv duhovnih podela.

Bliski Istok je region kojim i dalje duvaju vetrovi iz prošlosti, koji ni danas nisu u potpunosti shvaćeni u Zapadnom svetu. Plemenski mentalitet, verska gvozdена pesnica i snovi o slavnoj ali izgubljenoj prošlosti: to su elementi koji oblikuju svest i politiku u ovom delu sveta. Moguće je da u tom pravcu deluju i različiti strani interesi: jednom delu Zapada odgovara da ovaj region ostane podeljen i obuzet svojim unutrašnjim konfliktima kako bi mu još dugo bile potrebne ruske rakete, nemački automobili i američki avioni.

Arapski režimi tvrde da je glavni razlog nestabilnosti regiona izraelska okupacija palestinskih teritorija. Jevrejska država objašnjava, međutim, da razvoj mirovnog procesa ometa i usporava nedostatak demokratije u susednim arapskim zemljama. I jedni i drugi su u pravu. Izraelska okupacija od 1967 do danas, ubedila je mnoge Arape da usvoje frazu Gamal Abdal Nasera kao svoju: „Ono što je uzeto silom, vratiće se silom.“ Takva politika apriori odbacuje diplomatiju i ohrabruje nasilje, terorizam i osećaj bezizlaznosti. S druge strane, nedostatak demokratije u arapskim zemljama proizvodi režime koji se više brinu o naoružavanju nego o prehranjivanju svojih građana.

Ova nesrećna situacija detaljno je prikazana u jednom obimnom istraživanju koje su početkom aprila 2005 godine, objavili arapski sociolozi. Reč je o trećem izveštaju o stepenu ljudskog razvoja u arapskim zemljama (Arab Human Development Report), u kojem se ukazuje da antidemokratski režimi ugrožavaju građanska prava i ograničavaju nezavisnost sudskih vlasti. Pored toga, zaključuje se da se u arapskom društvu formirao jedan začarani krug državne korupcije i oštro kritikuje izraelska okupacija. Ali, navodi se i da arapski lideri koriste arapsko-izraelski sukob kao izgovor za odlaganje reformi i uspostavljanje vlasti koja će realno izražavati volju naroda. Pesimistički scenario opisan u ovom izveštaju predviđa nasilne ispade u nekim arapskim zemljama kao odgovor represivnim sistemima koji u njima dominiraju.

U potpunosti se slažem sa zaključcima arapskih istraživača. Oni potvrđuju da, iako nije idealno i univerzalno rešenje za sve probleme u regionu, uspostavljanje demokratskih poredaka, ipak jeste daleko bolje od opstajanja sadašnjih režima koje može dovesti do potpunog sloma arapskih društava.

Ali glavni problem je što se verski lideri – muslimani i jevreji – slažu u stavu da je i sama demokratija jedna vrsta religije, gora i opasnija od religije njihovih neprijatelja. Gora i opasnija, zato što bi mogla da ugrozi njihove vlastite pozicije. Tome treba dodati i tezu da je uvoz demokratije i njeno nametanje narodu samo po sebi kontradiktorno. Ova čudna situacija traje od početka prošlog veka do danas: spoljašnji znaci demokratije i tužna realnost ugnjetavanja, okupacija i despotizam.

Isto važi i za nametanje mirovnih sporazuma sukobljenim narodima. U najboljem slučaju, rezultat će biti jedan hladan mir sa zabarikadiranim prozorima iza kojih se oseća sumnja, neprijateljstvo i strah.

Bliski Istok je oduvek bio užareni region, kao uspavani vulkan koji jedno vreme miruje, a onda iznenada eksplodira. Ne preostaje nam ništa drugo nego da uživamo koliko god možemo u periodu primirja. Jedina uteha nam je da nismo sami. Sudbina mnogih naroda Afrike i Južne Amerike nije mnogo drugačija od naše.

(prevela Adele Mazzola)